PRINCIPIILE DE ORGANIZARE A ALEGERILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI STATELE EUROPENE

Igor SOROCEANU
Doctorand, Academia ,,Ștefan cel Mare" a MAI
https://orcid.org/0000-0002-8719-0454
soroceanuuuigor@gmail.com

Rezumat: Organizarea alegerilor reprezintă unul dintre pilonii de bază ai democrației, asigurând cetățenilor dreptul fundamental de a-și exprima voința și de a participa activ la procesul politic. În Republica Moldova, ca și în alte state democratice, procesul electoral este reglementat de legislație și se desfășoară conform unor principii fundamentale care urmăresc să garanteze corectitudinea, transparența și echitatea alegerilor. Principiile de organizare a alegerilor sunt fundamentale pentru menținerea integrității sistemului democratic și pentru asigurarea unui proces electoral legitim și credibil. Aceste principii servesc drept ghid pentru autoritățile electorale și pentru toți actorii implicați în procesul electoral, asigurând respectarea drepturilor cetățenilor și promovând o competiție politică sănătoasă și echitabilă.
Cuvinte-cheie: reguli de conduită, stat de drept, democrație, alegeri, dreptul la vot, scrutin electoral, etc.

PRINCIPLES OF ORGANIZING ELECTIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND EUROPEAN STATES

Abstract: The organization of elections is one of the basic pillars of democracy, ensuring citizens the fundamental right to express their will and to actively participate in the political process. In the Republic of Moldova, as in other democratic states, the electoral process is regulated by legislation and is carried out according to fundamental principles that aim to guarantee the fairness, transparency and fairness of the elections. The principles of organizing elections are fundamental for maintaining the integrity of the democratic system and for ensuring a legitimate and credible electoral process. These principles serve as a guide for electoral authorities and all actors involved in the electoral process, ensuring respect for citizens' rights and promoting healthy and fair political competition.
Key words: rules of conduct, rule of law, democracy, elections, right to vote, election ballot, etc.

Introducere.

În cadrul acestei lucrări, ne propunem să analizăm principiile de organizare a alegerilor în Republica Moldova, evidențiind importanța lor în promovarea unei democrații solide și în asigurarea legitimității procesului electoral. Vom explora fiecare principiu în parte, analizând modul în care este aplicat în practică și impactul său asupra procesului electoral și a democrației în Republica Moldova. Prin această analiză, vom înțelege mai bine modul în care alegerile sunt organizate în Republica Moldova și rolul crucial pe care îl joacă aceste principii în asigurarea unui proces electoral democratic și transparent [2].

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. La momentul actual, importanța și scopul de elaborare a prezentului demers științific, apare din intenția autorului de a releva în prim-plan unele repere doctrinare și legislative în domeniul principalelor reguli de conduită privind organizarea alegerilor în Republica Moldova. Totodată este și necesitatea stringentă de efectuare a unei analize ample referitor la esența subiectului cercetării.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului propus, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde materialul definitoriu precum ar fi cadrul juridic autohton, diverse surse bibliografice ale cercetătorilor de specialitate – care direct sau indirect, abordează esența și conținutul subiectului supus cercetării.

Rezultatele obținute în baza analizelor științifice efectuate: Clasificarea alegerilor. Alegerile ca și instrument juridic îmbină în sine evoluția culturii politice și culturii electorale a societății, în definitiv reprezintă accesiunea democratică a Republicii Moldova.

Alegerile parlamentare – se desfășoară în conformitate cu prevederile Titlului III al Codului electoral. De la declararea independenței Republicii Moldova, în perioada 1994-2021, au avut loc 8 scrutine, dintre care 5 au fost anticipate – în 1994, 2001, iulie 2009, 2010 și 2021. Pentru toate scrutinele parlamentare a fost utilizat sistemul electoral proporțional, înafara de cel din 24 februarie 2019 unde a fost modificată legislația electorală și a fost utilizat sistemul electoral mixt.

Privitor la alegerile locale menționăm faptul că teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în sate, comune, orașe, raioane și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. Autoritățile administrației publice, prin care se exercită autonomia locală, sunt consiliile locale alese și primarii aleși.

Modul de alegere a consiliilor locale și a primarilor este stabilit de Titlul V al Codului electoral. De la declararea independenței, în Republica Moldova au avut loc 6 scrutine locale generale. Din diverse motive, atunci când funcțiile de primari devin vacante, Comisia Electorală Centrală organizează alegeri locale noi, de obicei de cel mult 2 ori pe an, primăvara și toamna, cu excepția ultimului an de mandat al autorităților locale. Subliniem faptul că până în 1997 cadrul legislativ pentru asigurarea dreptului cetățenilor la vot a cuprins Legea cu privire la referendum, adoptată în 1992, Legea cu privire la alegerile locale, adoptată în 1994, Legea privind alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova adoptată în 1996. La 21 noiembrie 1997 a fost adoptat Codul Electoral. Astfel, în prezent, principalul act legislativ care reglementează procesul electoral în Republica Moldova este Codul Electoral, nr. 1381-XIII din 21.11.1997 [1].

Principiile alegerilor:

1) Fiecare candidat are o șansă egală cu a altuia de a fi ales, pentru asigurarea egalității de șanse se iau anumite masuri printre care: împărțirea întregii suprafețe teritoriale a statului în circumscripții electorale care coincid, în general cu unitățile administrativ-teritoriale. În cazul Republicii Moldova, conform articolelor 79 al.2 și 107 al.2 Codul electoral al RM pentru alegerile parlamentare și prezidențiale teritoriul întregului stat se consideră o singură circumscripție electorală națională.

La fel, desfășurarea unei campanii electorale permite în mod egal fiecărui candidat să-și prezinte programul electoral. Acest fapt se regăsește și în legislația electorală națională în art. 52 din Codul electoral care garantează expres că cetățenii Republicii Moldova, partidele și alte organizații social-politice, blocurile electorale, candidații și persoanele de încredere ale candidaților au dreptul de a supune discuțiilor libere și sub toate aspectele programele electorale ale concurenților electorali, calitățile politice, profesionale și personale ale candidaților, precum și de a face agitație electorală în cadrul adunărilor, mitingurilor, întâlnirilor cu alegătorii, prin intermediul mijloacelor de informare în masă, prin expunerea de afișe electorale sau prin intermediul altor forme de comunicare. Totuși aici vom sublinia faptul că legislația electorală se referă strict la perioada campaniei electorale care începe din momentul înregistrării candidatului și nu reglementează perioada de dinaintea acesteia, fapt care permite candidaților cu influențe în media să beneficieze de această lacună a legii electorale.

2) Actul votării trebuie să fie real, sincer, și în conformitate cu concepția politică, conștiința civică și interesele alegătorului, asigurarea realizării acestui principiu se face prin mai multe căi, cum

ar fi recensământul periodic și corect al cetățenilor cu drept de vot și întocmirea listelor alegătorilor. Se urmărește ca numărul înscris în listele de alegători să corespundă cu numărul înscris în statisticile oficiale, prin campanii electorale și publicarea efectivă și reală a acestora.

În cazul Republicii Moldova acest fapt este prevăzut în art. 44 și art. 45 din Codul electoral unde sunt prevăzute modalitatea de întocmire a listelor electorale, verificarea lor, precum și publicarea acestora.

3) Legalitatea sau corectitudinea verificării și anunțării rezultatelor alegerilor, aceasta se asigură prin stabilirea unor comisii electorale formate din persoane cu o conduită ireproșabilă care desfășoară această procedură, dreptul partidelor politice de a-și desemna reprezentanți în birourile electorale, acreditarea observatorilor naționali și internaționali, anularea alegerilor în caz de fraudă electorală. În cazul Republicii Moldova, un rol fundamental la formarea organelor electorale îl au partidele parlamentare, spre exemplu Comisia Electorală Centrală este constituită din 9 membri: un membru este desemnat de către Președintele Republicii Moldova, ceilalți 8 membri sunt desemnați de către Parlament, cu respectarea reprezentării proporționale a majorității și a opoziției. Acest fapt poate duce la politizarea organului electoral central și defavorizează concurenții electorali care nu au reprezentare parlamentară, prin urmare credem oportună modificarea Codului electoral la acest capitol prin atribuirea Consiliului Superior al Magistraturii dreptul de a forma organului electoral central.

4) Contenciosul electoral. În acest sens legislația electorală existentă la nivel național oferă instrumente juridice pentru apărarea intereselor alegătorilor și ale candidaților de la dreptul de a înainta contestații electorale, până la posibilitatea de anulare a alegerilor [4].

Organizarea și desfășurarea alegerilor în Republica Moldova sunt determinate de următoarele principii:

1) obligativitatea alegerilor, acest principiu presupune că alegerile în Republica Moldova sunt unica modalitate obligatorie și legală de formare a organelor reprezentative centrale și de autoadministrare locală. Obligativitatea alegerilor stabilește interdicția pentru organele de stat și cele de autoadministrare locală de a se eschiva de la luarea deciziei despre desfășurarea scrutinului în termenul stabilit de legislație, de a amâna sau anula alegerile fixate;

2) autenticitatea (nefalsificarea) alegerilor, se află într-o legătură strânsă cu obligativitatea alegerilor. În conformitate cu Codul electoral, hotărârile Consiliului și Biroului electoral adoptate în limitele competenței lor, inclusiv cele care confirmă rezultatele alegerilor, sunt executorii pentru autoritățile publice, întreprinderi, instituții și organizații, persoanele cu funcții de răspundere, partide, alte organizații social-politice și organele lor, precum și pentru toți cetățenii. Sunt înregistrate cazuri de revizuire a hotărârilor comisiilor electorale privitor la rezultatele alegerilor de către unele organe de stat sau funcționari din cadrul lor;

3) periodicitatea alegerilor. Acest principiu este condiționat de faptul că atribuțiile organelor publice reprezentative centrale și de autoadministrare locală sunt limitate în timp. Din această cauză se prevede ca alegerile ordinare să se desfășoare la anumite intervale de timp. Perioadele de timp între alegeri sunt determinate de durata mandatului de realizare a atribuțiilor de către organele respective, astfel încât, pe de o parte, ele să asigure stabilitate în activitatea acestora, iar pe de altă parte, să garanteze rotația acestora și să excludă exercitarea de lungă durată nejustificată a funcțiilor elective de către unele și aceleași persoane. Acest principiu este o condiție obligatorie a legalității și a democratismului alegerilor și reprezintă în același timp o garanție importantă, care împiedică prelungirea nelegitimă a termenului de exercitare a atribuțiilor cu caracter public la nivel național și local. Din aceste considerente, în Constituția Republicii Moldova (art. 63), se consacră expres că

Parlamentul este ales pentru un mandat de 4 ani. Aceste dispoziții, alături de normele de drept care determină termenele de fixare a alegerilor ordinare și extraordinare, contribuie la asigurarea normativă a principiului periodicității alegerilor;

4) libertatea alegerilor este importantă pentru organizarea și desfășurarea campaniilor electorale, fapt pentru care Constituția Republicii Moldova (art.38) consacră acest principiu, prin care se exclude orice formă de constrângere cu privire la participarea cetățenilor la alegeri, precum și în procesul nemijlocit al votării. Cercetătorul V. Popa adaugă la acestea și presiunea audiovizuală, care, arată, el că se monitorizează de către Consiliul Coordonator al Audiovizualului. Referitor la importanta respectării și exercitării dreptului de a alege, Judith S. Trent și Robert V. Friedberg menționează următoarele: „*Dreptul de a alege este important, pentru că el ne asigură libertatea de a participa activ la selectarea liderilor noştri. El constituie nucleul democrației. Nu există vreo altă țară în lume în care cetățenii să-și exercite dreptul său de a alege mai energic şi responsabil ca în SUA. Indiferent de faptul dacă rezultatele alegerilor vor determina fie câştigătorii celor două locuri în consiliul municipal, fie scaunul prezidențial din Casa Albă, realizarea dreptului de a alege continuă să rămână un element esențial al sistemului democratic de guvernare. Dreptul de a alege ne oferă posibilitatea de a determina modul în care interesele noastre de bază pot fi satisfăcute cel mai bine*”;

5) alternativitatea alegerilor. Acest principiu nu este consacrat în Codul electoral al Republicii Moldova, fapt pentru care creează situații de incertitudine în aplicarea dreptului electoral. Introducerea acestui principiu va servi la avansarea proceselor democratice, la consolidarea societății civile, el devenind un catalizator al dezvoltării parlamentarismului național alternanța la putere a diferitor partide politice, reprezintă chintesența unui regim democratic, care oferă șanse egale de acces la putere;

6) admisibilitatea diferitelor sisteme electorale, nici în Constituție, nici în Codul electoral nu se conțin interdicții privind utilizarea diferitor sisteme electorale în procesul organizării alegerilor centrale sau locale. Legislația electorală din Republica Moldova acceptă sistemul reprezentării proporționale în organizarea alegerilor parlamentare, a organelor de autoadministrare locală deliberative și sistemul electoral majoritar la alegerea primarilor. Libertatea alegerilor este importantă pentru organizarea și desfășurarea campaniilor electorale, fapt pentru care Constituția Republicii Moldova (art.38) consacră acest principiu, prin care se exclude orice formă de constrângere cu privire la participarea cetățenilor la alegeri, precum și în procesul nemijlocit al votării, cercetătorul V. Popa adaugă la acestea și presiunea audiovizuală, care, arată el, se monitorizează de către Consiliul Coordonator al Audiovizualului.

În ceea ce privește sistematizarea principiilor electorale, chestiunea rămâne deschisă, aceasta va evolua odată cu societatea, cu tendințele de globalizare, cu dezvoltarea tehnologică, care implicit va modifica și modul de desfășurare a procesului electoral, spre exemplu apariția votului electronic deja impune anumite modificări procesuale în ce privește organizarea alegerilor. Totuși ceea ce va rămâne de neschimbat este faptul că fără de respectarea principiilor care trebuie privite ca linii directoare ce au drept scop influențarea și democratizarea proceselor dar și a participanților săi nu vom putea garanta legitimitatea acestora [5, p.165].

Principiile de realizare a drepturilor electorale în România. Pentru organizarea și desfășurarea proceselor electorale în condiții optime, Autoritatea Electorală Permanentă a României își propune să promoveze competențele necesare pentru a consolida integritatea în procesele electorale. Acest lucru poate fi realizat prin utilizarea unei practici unitare în materie de etică și

transparență în procesele electorale și nu în ultimul rând, prin prevenirea apariției eventualelor incidente de integritate [7].

În România, alegerile și referendumul sunt organizate și se desfășoară cu respectarea următoarelor principii: universalității, libertății, egalității, corectitudinii, periodicității, pluralismului și stabilității dreptului electoral.

În România, se organizează patru tipuri de alegeri: alegeri locale care au loc la fiecare 4 ani, alegeri parlamentare care au loc la fiecare 4 ani, alegeri euro-parlamentare care au loc la fiecare 5 ani și alegeri prezidențiale care au loc la fiecare 5 ani.

Principii orizontale privind dezvoltarea durabilă și egalitatea de șanse și tratament reprezintă premise pentru o creștere economică bazată pe inovare, incluziune socială și sustenabilitate, cele două principii fiind de altfel complementare [8]. Egalitatea de șanse stă la baza unui sistem social stabil și sustenabil, iar dezvoltarea durabilă presupune asigurarea unui nivel decent de trai pentru generația actuală, fără a neglija nevoile generațiilor următoare [6].

Dezvoltarea durabilă desemnează totalitatea formelor și metodelor de dezvoltare socio-economică care se axează pe asigurarea unui echilibru între aspecte sociale, economice și ecologice și elementele capitalului natural. Dezvoltarea durabilă este ferm ancorată în tratatele europene și este un element central al politicilor Uniunii Europene [3, p.291-294].

Egalitatea de șanse și tratament – art.21 din Carta drepturilor fundamentale interzice discriminarea pe orice motiv: sex, rasă, culoare, origine etnică sau socială, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice sau de altă natură, apartenența la o minoritate națională, naștere, dizabilități, vârstă sau orientate sexuală. Egalitatea între femei și bărbați este o valoare fundamentală a Uniunii Europene [9].

Concluzie. Principiile de organizare a alegerilor în Republica Moldova sunt cruciale pentru buna funcționare a democrației și pentru asigurarea unui proces electoral legitim, transparent și echitabil. Respectarea acestor principii este esențială pentru menținerea integrității și stabilității sistemului democratic și pentru promovarea valorilor democratice în societate. Prin asigurarea universalității și egalității votului, secretului votului, libertății și corectitudinii procesului electoral, transparenței și imparțialității autorităților electorale, participării active a cetățenilor și respectării statului de drept, Republica Moldova poate garanta un proces electoral care reflectă voința cetățenilor și contribuie la consolidarea democrației.

În final, este esențial ca instituțiile și autoritățile responsabile de organizarea alegerilor să acționeze în conformitate cu aceste principii și să fie angajate în promovarea și protejarea unui proces electoral liber și corect. Prin respectarea acestor principii, Republica Moldova poate consolida democrația și promova o societate mai justă și mai democratică în cadrul scrutinelor electorale.

Referințe bibliografice:

1. Codul electoral al Republicii Moldova nr.325 din 08.12.2022 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.426-427 din 23.12.2022, în vigoare conform ultimelor modificări și ajustări din 25.01.2024 (Legea nr.1 din 18.01.2024);
2. Arseni Alexandru, Drept constituțional și instituții politice, vol. II, Chișinău, 1997;
3. Alcaz Nicolina, Rolul instituțiilor europene în strategia de dezvoltare durabilă. În: materialele Conferinței tehnico-științifică a studenților, masteranzilor și doctoranzilor din 1-3 aprilie 2020, p.291-294, Chișinău, Republica Moldova;
4. Guceac Ion, Drept electoral, Universitatea de Stat din Moldova. Academia de drept din Moldova, Tipografia centrală, Chișinău, 2005;
5. Ermurachi Victor, Aspecte privind realizarea principiului periodicității la alegerile parlamentare și prezidențiale din Republica Moldova. Revista Națională de Drept, nr.10-12, 2009;

6. Pietroiu Roxana, Vlada Cristian-Marius, Principiile orizontale – dezvoltarea durabilă, egalitatea de șanse, nediscriminarea și egalitatea de gen, Axa prioritară 6: Educație și competențe Cod PROIECT: POCU/633/6/14/132991, București, 2021;
7. Autoritatea Electorală Permanentă, DIGI-EMB – Digitalizare pentru creșterea nivelului transparenței eticii și integrității activităților de management electoral și finanțare a partidelor politice și a campaniilor electorale, COD SIPOCA 1270, COD MYSMIS 2014+ 157961, numărul total de pagini: 104, 2023;
8. Regulamentul de lucru privind adresarea principiilor orizontale. DIGI-EMB – Digitalizare pentru creșterea nivelului transparenței eticii și integrității activităților de management electoral și finanțare a partidelor politice și a campaniilor electorale. Cod apel: POCA/1022/2/2/ Creșterea transparenței, eticii și integrității în cadrul autorităților și instituțiilor publice;
9. Promovarea egalității de șanse. Poate fi accesat la următorul link: https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/ro/democracy-and-human-rights/fundamental-rights-in-the-eu/promoting-equal-opportunities, accesat la 24.03.2025.